

Oponentní posudek disertační práce

předložené Husitské teologické fakultě UK
ve studijním programu Teologie, oboru Judaistika

Adam BAUDIŠ, „To, co mi vyjde naproti z mého domu.“ *Jiftách a jeho slib v pohledu židovských a křesťanských interpretací,*

Praha 2022, 202 stran.

Školitel: doc. PhDr. Bedřich Nosek, CSc.

1. Základní charakteristika

Záměrem této doktorské disertační práce je pojednat kontroverzní biblický oddíl, který předkládá vyprávění o soudci Jiftáchovi (Sd 10,6 – 12,7), a to nejprve exegeticky (kap. I. *Jiftách biblický*) a pak ve vybraných příkladech recepce a interpretace této látky v židovské a v křesťanské tradici (kap. II. *Jiftách rabínský* a kap. IV. *Jiftách interpretační*). Samostatnou kapitolu autor věnuje nábožensko-dějinné problematice lidských obětí (v širším kontextu starověkého Předního Východu, v užším kontextu starozákonních látek a speciálně v daném oddíle o Jiftáchovi – kap. III *Jiftách obětní*); tato problematika totiž v celých dějinách i v moderním vědeckém zkoumání Jiftáchova příběhu obvykle představuje klíčovou otázku, jejíž uchopení, kontextualizace a řešení u jednotlivých vykladačů a interpretů určuje pojetí ostatních motivů a aspektů příběhu (autor píše o obětním a neobětním pojetí).

V souladu s tímto záměrem autor svoji práci člení do čtyř hlavních kapitol (formálně sladěné názvy viz výše, resp. viz obsah práce). Těmto kapitolám předesílá orientační úvod (včetně nástinu recentní literatury k tématu) a připojuje celkově shrnující a rekapitulující závěr. Na konec připojuje standardní seznam užité literatury a rejstřík vlastních jmen.

2. Hodnocení věcné

2.1 Celkově

Především je třeba konstatovat, že se jedná o druhou, výrazně přepracovanou verzi disertační práce, kterou její autor zpracoval mimo jiné také na základě podnětů a kritiky, které získal při neúspěšné obhajobě první verze práce v roce 2019. Z druhé verze, kterou předložil po třech letech dalšího studia, je patrné, že řadu vytýkaných nedostatků skutečně odstranil, nemálo pasáží vypustil či podstatně přepracoval, částečně upravil a zpřesnil vlastní teze či hypotézy a celkový styl svého pojednání povýšil na úroveň vědecké studie.

Úkolem oponenta přepracované disertační práce zajisté není, aby komparativně srovnávat obě verze a hodnotil míru relativního pokroku, který se v přepracovaném díle ukazuje. Úkolem oponenta je posoudit, zda nová verze splňuje kritéria pro doktorskou disertační práci v daném vědním oboru. Je však na místě přinejmenším na okraj posudku konstatovat, že možnost přepracovat svou disertaci autor v daném, čase velmi výrazně zužitkoval a předložil text, který je výrazně zralejší a parametry doktorské disertační práce již splňuje.

Z faktu, že se jedná přepracovanou verzi dřívější práce, vyplývá, že téma, základní koncepční uchopení, vymezení studované látky i koncepční osnova práce zůstaly v zásadě stejné. V řadě aspektů je však patrné, že autor svou látku vskutku přepracoval, že k ní nastudoval řadu dalších, zejména recentních titulů odborné literatury a že některé podstatné aspekty pod tímto vlivem nově promyslel. V důsledku toho upravil, doplnil, a přeformuloval řadu pasáží a svůj výklad uvedl do rozhovoru se současným odborným diskursem. Částečně upravil i svá vyhodnocení a své závěry – například v otázce historické praxe lidských obětí ve starověkém středomořském prostoru a kulturách Předního Východu, zejména otázce hodnocení dochovaných tradic a materiálních dokladů o nich (průběžné závěry podkapitol i celková bilance kap. III *Jiftách obětní*). Přitom však práce v nově předložené verzi působí jako celek sourodě, je sladěna s upřesněnou perspektivou autorova pohledu na studovanou problematiku a vyjadřuje diferencovanější, propracovanější obraz řešeného tématu.

Závěrečné teze dílčích kapitol i celkový závěr jsou konzistentně vyvozeny z předchozích rozborů, přiměřeně zakresleny do příslušných kontextů a věcně správně charakterizovány. Na základě zvoleného přístupu tak práce naplňuje cíle, které si autor v jejím úvodu vytyčil.

2.2 K jednotlivostem a dílčím aspektům

- a) Jak v kapitole věnované detailnímu pojednání biblického textu, tak v kapitolách o rabínské tradici a o křesťanských interpretacích se autor musel na řadě míst vyrovnávat se značně ambivalentní povahou pramenů, s víceznačností jejich významu a s variantami doložených interpretací. S touto složitostí, jež je vlastní povahou studovaných látek, naložil s očividnou odborností, metodicky přiměřeně a zdařile – obvykle orientačně představil povahu problému, předložil doložené či možné varianty řešení a nakonec je na základě dosavadního odborného diskurzu vyhodnotil. Dílčí variace a rozdíly ve studované problematice dokázal popsat přesně, s citem pro detail a specifický kontext. Tento přesný metodický postup v detailní analýze se pak autorovi u řady pasáží výkladu stal dobrým východiskem pro komparativní či hodnotící úsudky a pro vyhodnocení nálezu v širších souvislostech (např. 36-37; 47n; 97nn). Tuto stránku autorova výkonu je na místě ocenit.
- b) Ukázkou přesné lingvistické argumentace a jejího kritického vyhodnocení k odmítnutí určitých pozic při řešení kontroverzní otázky *kdo/co* „vyjde naproti“, resp. *kdo/co* je zaslíben/zaslíbeno k oběti, je například pasáž na str. 48–49.
- c) Svůj výklad autor poměrně soustavně provazuje s odkazy do sekundární literatury. V tomto rysu a ve schopnosti vstupovat s citovanými autoritami do kritického rozhovoru je přepracovaná verze autorovy disertace na zcela jiné úrovni než verze z roku 2019 (viz např. nové zpracování podnětů M. Bauksové a dalších autorů

k problematice narážek na lidské oběti a související pasáž o negativně se vymezující „identitní polemice“ na str. 138n a vyvození vlastních hodnotících závěrů na str. 140).

- d) Na rozdíl od předchozí verze své práce autor nyní každou kapitolu uzavírá shrnujícím závěrem, v němž bilancuje výsledek předchozího pojednání a jeho přínos k tématu jako celku (zdařile např. na str. 140; výjimkou je str. 148, kde shrnující závěr chybí). Tento prvek propracování a navazování kapitol výrazně přispívá k celkové přehlednosti a přesvědčivosti rozpravy v hlavní linii tématu. Autor si tím také vytváří základ pro celkovou bilanci a závěrečné shrnutí.
- e) V poměrně velmi stručném výkladu veršů Sd 11,32–33 (str. 52) postrádám vyhodnocení skutečnosti, že fráze *נתן ביד* („vydat do rukou“, zde Sd 11,21.30.32 a 12,3) je specifickou *formuli* z kontextu tzv. svatých válek, resp. „božích bojů“, a právě v tomto specifickém smyslu – s přidanou hodnotou příslušných konotací a asociací – je zde jednoznačně použita. Jak v knize Soudců, tak v celé deuteronomistické dějepřevě (i širším kontextu tradic starověkého Předního Východu) to má podstatný význam a důležité souvislosti, jež v předloženém výkladu nejsou nijak zachyceny.
- f) V kapitole 2.1 na str. 71 je sice v nadpisu uvedeno, o jaký textový oddíl Židovských starožitností se jedná, nicméně v odstavci vlastního textu (a jeho překladu) chybí standardní identifikace textových oddílů a veršů. Nejspíš je to dáno tím, že autor použil jako zdroj elektronickou databázi, která tyto prvky neobsahovala (viz pozn. 297), ale to nic nemění na tom, že autor měl uvést standardní členění a identifikaci textu podle vědecké edice.
- g) V komentáři k adaptaci Jiftáchova příběhu v Židovských starožitnostech Josefa Flavia (str.72–73) autor správně analyzuje dvě výkladové tendence, které variace a posuny ve Flaviově pojetí vykazuje. Autor však ve výkladu zůstává jen u popisu Flaviova pojetí a u stručné komparace s jinými židovskými tradicemi. V daném kontextu by přitom stálo za to dotáhnout výklad k intenci, již v příslušných souvislostech a s daným apologetickým zájmem Flavius zřejmě sledoval, totiž k promítnutí dobově aktuálního konceptu *mučednictví* do role Jiftáčovy dcery. Flaviovy formulace „zástupného“ pojetí smrti i „kolektivního blaha“, jež je „vyvýšeno nad utrpení jednotlivce“, se k takovému explicitnímu dotažení přímo nabízejí, autor však tento motiv a souvislost ve svém komentáři pominul.
- h) Při výkladu o Elíezerovi v midraši Berešit raba autor uvádí, že Abrahámův služebník je v biblickém textu anonymní, zatímco v rabínské literatuře je uváděn jako Elíezer (str. 80). Opomíjí však přitom uvést důležitou souvislost – rabínská tradice si jméno služebníka nevymýšlí, nýbrž je čerpá z jiné pasáže Abrahámovského cyklu vyprávění, totiž ztotožňuje jej s postavou Abramova „majordoma“ z Gn 15,2.
- i) V posudku první verze práce se oponent pohoršoval nad nepřesným až ledabylým vyjadřováním autora, jež ve vědeckém textu nemá místo. Nynější verze je v této charakteristice podstatně lepší, celkově má předložený text rysy odborného vyjadřování. Při podrobném čtení se ovšem i zde občas objevují formulační nepřesnosti – například bezděčná generalizace na str. 73 „aramejské překlady Tanachu mohly

pravděpodobně vznikat již od 1. – 2. století“ (autor nejspíš nemá na mysli Tenach jako celek, nýbrž jeho textové součásti, snad jednotlivé knihy; uvedené tvrzení v dané formulaci však zajisté neplatí!).

3. Hodnocení formálních náležitostí

Po formální stránce má rukopis všechny standardní náležitosti (nadstandardně je přiřazen též jmenný rejstřík) a je zpracován celkem pečlivě. V rukopise zůstalo několik málo překlepů či textových chyb,¹ jakož i prohřešky formulační,² tyto nedostatky však celkově nepřesahují míru obvyklé tolerance.

Zvláštěností práce je autorem užívaný formát odkazů na biblické texty. Na rozdíl od českého standardu, kde se mezi číslem kapitol a číslem veršů píše čárka (a to bez mezer, viz např. Sd 11,4), autor všude píše dvojtečku (patrně inspirován anglickým způsobem). V česky psaném textu disertační práce je ovšem na místě užívat český standard.

4. Závěr

Přepracovaná verze disertační práce A. Baudiše pojednává zvolené téma předsevzatým způsobem a naplňuje cíle, které si autor vytkl. Činí tak metodicky standardním způsobem, přehledně a srozumitelně. Autor při zpracování tématu i jeho dílčích aspektů navazuje na současný odborný diskurz v oblastech biblistiky a judaistiky, dílčím způsobem k němu také přispívá. Jak svou prací s primárními prameny (zejména s texty biblickými a s vybranými texty židovské a křesťanské tradice), tak svým zpracováním sekundární literatury k danému tématu autor prokázal, že si osvojil standardní odbornou kompetenci.

Práci doporučuji k obhajobě.

V Praze, dne 11. října 2022

¹ Např. (jevy podtrženy): str. 58 „z mimobiblických správ“; str. 75 „nepozdvihl ... k zápalné oběť“; str. 88 „strukturu textu je podobná“; str. 112 „měla být Jiftáchova dcer obětována“; str. 167 „převzetí odpovědnost za svůj slib“; str. 182 „k tomuto biblickému místo“ aj.

² Např. str. 69, formulace „vlastní narativ v případě hodnocení Jiftáchova příběhu mlčí a nabízí tak různé možnosti výkladu“ má v daném kontextu znít spíše „vypravěč ve věci hodnocení postavy Jiftácha mlčí...“. Na str. 173 redundance: „častým argumentem pro tuto tezi je často myšlenka...“; na str. 169 se výčet autorů z akusativu asi omylem bortí do nominativu: „lze uvést např. A. Cundalla, S. Grzybka, J. Myers, J. Sedláček a další.“ V anotaci na str. 201 se vyskytuje nesprávná pádová koncovka: „tématem práce je příběh ... a jeho interpretacemi“ a pod.